

Ivana Pothorski, prof.
Prva srednja škola Beli Manastir /
The First High School, Beli Manastir
Osijek, Hrvatska / Osijek, Croatia

UDK 316.776

Pregledni naučni članak

KOMUNIKACIJSKE STRATEGIJE

COMMUNICATION STRATEGIES

Sažetak

Komunikacijska kompetencija je neizostavna sastavnica u području primijenjene lingvistike te ju se smatra nadređenim pojmom različitim kompetencijama, poput gramatičke, sociolingvističke, strategijske i dr. Iako će se ovim člankom dati uvid u različite modele komunikacijske kompetencije, naglasak će biti na strategijskoj kompetenciji, odnosno strategijama kao mehanizmima koje govorniku omogućuju svladavanje poteškoća prilikom sudjelovanja u komunikacijskom procesu.

Upravo zbog raznolikosti pristupa i modela, nerijetko dolazi do preklapanja i nejasnoća u korištenju terminologije. Stoga je cilj ovoga rada rasvijetliti tu tematiku pružanjem sustavnoga pregleda povijesnoga razvoja komunikacijske kompetencije, modela prema različitim autorima te sadržajnoga uvida u različite pristupe, poput tradicionalnoga i psihološkoga. Komunikacijske strategije, kao sastavnice strategijske kompetencije, učestalo su korišteno jezično sredstvo u svakodnevnoj komunikaciji, a govornici im pribjegavaju kako bi održali komunikacijski tijek i uspješno prenijeli poruku. Dije se na strategije postignuća (kompenzacijske strategije), koje se smatra pozitivnima zato što govornik ustraje na rješavanju postojećega problema, te na strategije izbjegavanja koje se gleda negativno zbog toga što govornik izbjegava rješavanje komunikacijskoga problema te ne pokušava prenijeti poruku. Važno je istaknuti i afektivne čimbenike koji izravno utječu na jezični odabir i ponašanje sugovornika gdje se, primjerice, odlučuju na uporabu najučinkovitije strategije kako bi nadoknadili nedostatak jezičnoga znanja ili razgovor privode kraju davanjem izričito kratkih odgovora. Dakle, interakcija među sugovornicima različitih razina znanja jezika dokazuje da su komunikacijske strategije vrijedan i često korišten alat za održavanje razgovora kako bi se postigao cilj, tj. prenijela poruka.

Ključne riječi: *komunikacijska kompetencija, strategijska kompetencija, komunikacijska strategija, strategije postignuća (kompenzacijske), strategije izbjegavanja, afektivni čimbenici*

Summary

The importance and the role of communicative competence, which is an umbrella term for all competences, is an inevitable term in linguistics. The article provides an overview of different models of communicative competence according to the authors – for instance: grammatical competence, sociolinguistic competence, discourse competence, strategic competence. The focus of this article is primarily set on various communication strategies as mechanisms that enable the speaker to overcome difficulties while taking part in the communication process. Owing to a variety of approaches and models, overlapping and vagueness of terminology is not uncommon. However, the paper will attempt to shed more light on the matter at hand by providing a systematic overview. In addition to that, the article gives a short historical insight into the development of the communicative competence emphasizing the elements which have broadened the concept of communicative competence. Various approaches to communicative competence, such as the traditional approach or psychological approach, are discussed, as well. Communication strategies are divided into achievement strategies (compensatory strategies) and avoidance strategies, the former being considered as positive and the latter as negative strategies in the process of communication. To be more precise, affective factors encourage the speaker to either use the most efficient strategy to compensate for one's lack of language knowledge, or simply let the conversation end by using only short answers. Therefore, the interaction between the speakers with different levels of language proficiency proves that communication strategies are a valuable and commonly used tool to maintain the conversation in order to achieve the goal, i.e. to convey the message.

Key words: *communicative competence, strategic competence, communication strategy, achievement (compensatory) strategies, avoidance strategies, affective factors*

1. Uvod

Pri objašnjavanju pojma komunikacijskih strategija važno je poći od nadređenih pojmova kojima one pripadaju. Tako komunikacijske strategije ne možemo spomenuti prije pojašnjavanja strategijske kompetencije, a nju ne možemo početi razlučivati prije objašnjavanja pojma komunikacijske kompetencije koja je krovni pojam svim navedenim kompetencijama. Komunikacijska kompetencija prilično je širok pojam i u sebi sadržava mnoge elemente. Od samih početaka komunikacijskoj kompetenciji dodavani su različiti elementi u pokušaju usavršavanja i preciziranja pojma. U početku je naglasak bio stavljen isključivo na lingvistički aspekt, ističući kako je poznavanje gramatičkih i jezičnih pravila najvažnije. No, u daljnjem razvoju komunikacijske kompetencije možemo primijetiti proširenje okvira

elementima sociolingvističke, pragmatičke ili čisto komunikacijske prirode. Dakle, možemo reći da korisnikova komunikacijska kompetencija obuhvaća kombinaciju različitih znanja i vještina. U svakodnevnoj govornoj situaciji važno je poznavanje gramatičkih pravila, u svrhu stvaranja točnih rečenica; zatim društvenih pravila, u smislu prilagođavanja jezika situacijskome i društvenome kontekstu; pragmatičkih, kako bismo znali razlikovati određene stilove, registre, mogli formirati rečenice u smisleni diskurs te, naposljetku, važno je poznavati strategije koje prizivamo u situacijama kada je naše znanje ili nedostatno ili kada želimo pospješiti tijek komunikacije.

Ovaj će se rad prvenstveno baviti različitim komunikacijskim strategijama, kao postupcima ili mehanizmima koji govorniku omogućavaju kompenziranje ili svladavanje teškoća nastalih usred komunikacijskoga procesa. Prikazat će se različiti pristupi, uloge određenih strategija te, na kraju, predložiti taksonomije različitih lingvista, uz prikaz uporabe različite terminologije.

2. Komunikacijska kompetencija

2.1. Definicija

Pri definiranju pojma komunikacijske kompetencije valja poći od Noama Chomskog (1965) koji je u svojoj knjizi *Aspects of the Theory of Syntax* iznio podjelu na „kompetenciju“ i „performansu“. Dok se prvi dio odnosi na znanje koje posjeduje jednojezični govornik, drugi podrazumijeva stvarnu jezičnu uporabu. Prema Bagarić-Medve (2012), Chomsky nositelja kompetencije vidi kao jednojezičnoga izvornoga govornika koji savršeno vlada apstraktnim sustavom jezičnih pravila i ta mu pravila daju mogućnost razumijevanja i izricanja neograničenoga niza gramatički točnih rečenica koje nikada prije nije čuo.

Chomskyjev predloženi koncept naišao je na protivljenje pobornika tada sve zastupljenijeg komunikacijskog gledišta u primijenjenoj lingvistici, ističući kako odražava prilično idealiziranu i posve lingvističku kompetenciju. Pojam kompetencije bolje je realizirao Dell Hymes (1972), koji je ujedno uveo i pojam *komunikacijske kompetencije*. Hymes navodi kako Chomskyjev pojam kompetencije nije primjeren jer ne promatra čovjeka u društvenim okvirima, već ga gleda kao izdvojenu jedinku. U većem dijelu društva govornik-slušatelj, prema Hymesu, nije jednojezična osoba, već višejezična. Govornik tako ne posjeduje samo lingvističko znanje već i sociolingvističko koje mu

omogućuje pravilnu uporabu jezika u skladu s društvenim pravilima (Bagarić-Medve, 2012: 5).

Krajem 70-ih godina dolazi do daljnjeg razvoja pojma komunikacijske kompetencije. Widdowson (1983) u određivanju komunikacijske kompetencije u obzir uzima lingvistička i sociolingvistička pravila. U svome se radu uvelike oslanja na spoznaje iz područja pragmatike i analize diskursa. Navodi podjelu na pravila (*rules*) i sposobnost (*capacity*), uz napomenu kako sposobnost nije kompetencija, s obzirom da ona označava uporabu znanja jezika.

Canale – Swain (1980) pridonijeli su razvoju komunikacijske kompetencije istaknuvši razliku između *komunikacijske kompetencije* i *komunikacijske performanse*, koju se također naziva i stvarnom komunikacijom. Kompetencija se shvaćala kao skup znanja i vještina potrebnih za komunikaciju, dok se pod znanjem podrazumijeva sve ono što govornik, svjesno ili nesvjesno, zna o jeziku. U svome radu navode tri vrste znanja (više o tome u dijelu o modelima komunikacijske kompetencije).

Savignon (1972) komunikacijsku kompetenciju promatra kao Hymes i Canale i definira je kao sposobnost djelovanja u pravom komunikacijskom okruženju. Drugim riječima, spominje dinamičnu razmjenu u kojoj se lingvistička kompetencija treba prilagoditi ulaznim informacijama, verbalnim i neverbalnim, koje dolaze od sugovornika. Kod diobe između „kompetencije“ i „performanse“, prvu definira kao temeljnu sposobnost, dok potonju smatra očitovanjem te sposobnosti. Performansa je, prema Savignon, jedini element koji se može promatrati i vrjednovati (Bagarić, Mihaljević-Djigunović, 2007).

Bachman (1990) doprinosi uvođenjem pojma *komunikacijske jezične sposobnosti*, ističući kako u sebi sadržava značenje pojmova komunikacijske kompetencije i jezičnoga umijeća. Komunikacijsku jezičnu sposobnost tumači kao pojam koji se sastoji od znanja (kompetencije) i sposobnosti za izvršenje toga znanja. U skladu s time navodi kako je cilj jezika postizanje određenoga komunikacijskoga cilja u određenim društvenim okvirima.

2.2. Modeli komunikacijske kompetencije

a) Canale i Swain

Canale i Swain (1980) predložili su model koji se u prvom redu sastojao od tri elementa, tj. uključivao je tri tipa znanja i vještina. Tu uključujemo gramatičku, sociolingvističku i strategijsku kompetenciju. No, Canale (1983, 1984) je model naknadno proširio „diskursnom“ kompetencijom, pripojivši neke elemente sociolingvističke kompetencije.

Slijedi pojašnjenje svake kompetencije pojedinačno:

- gramatička kompetencija odnosi se na poznavanje i uporabu morfoloških i sintaktičkih pravila, znanje vokabulara, semantičkih pravila i, naposljetku, ortografskih i fonoloških pravila;
- sociolingvistička kompetencija podrazumijeva uporabu jezika pojedinca u skladu s društvenim pravilima i normama i u različitim sociokulturološkim i sociolingvističkim kontekstima;
- Canale se u *definiranju* diskursne kompetencije najviše oslanjao na Widdowsonov rad. Diskursna kompetencija definira se kao poznavanje načina povezivanja i tumačenja oblika u svrhu postizanja potpunosti govornih ili pisanih tekstova različitih žanrova (Bagarić, Mihaljević-Djigunović, 2007: 87).

b) Bachman i Palmer

Bachman i Palmer (1996) u svome modelu navode četiri skupine osobina, ističući kako osobine govornika imaju utjecaj na komunikacijsku jezičnu sposobnost. Te se osobine dijele na sljedeće skupine: opće osobine, tematsko znanje, afektivna shema i jezična sposobnost, koju se smatra ključnim elementom, a koja se dijeli na: *jezično znanje* i *strategijsku kompetenciju*.

Jezično znanje dijeli se na dva široka područja: *organizacijsko (ustrojbeno) znanje* i *pragmatičko (korisničko) znanje*. Prvo se sastoji od *gramatičkog* (morfologija, sintaksa, vokabular, fonologija) i *tekstovnog znanja* (poznavanje razumijevanja i produkcije tekstova, znanje o koheziji i koherenciji itd.)

Pragmatičko znanje podrazumijeva mogućnost stvaranja i tumačenja diskursa povezivanjem rečenica ili izričaja te tekstova s njihovim značenjem. Važno je poznavanje pragmatičkih (izražavanje prihvatljivih jezičnih

funkcija) i sociolingvističkih konvencija (stvaranje i tumačenje jezičnih sadržaja prihvatljivih u određenom kontekstu jezične uporabe).

Strategijska kompetencija definirana je kao niz metakognitivnih komponenti koje korisniku jezika omogućuju:

- *postavljanje jezičnoga cilja* (izbor jednoga ili više ciljeva i odlučivanje o tome treba li uopće pokušati postići cilj);
- *procjenjivanje komunikacijskih izvora* (sredstvo pomoću kojega se kontekst jezične uporabe povezuje s ostalim komponentama);
- *planiranje* (odlučivanje o tome kako iskoristiti jezično znanje i druge komponente u svrhu postizanja željenoga cilja).

Model koji su predložili Bachman i Palmer smatra se boljim od modela komunikacijske kompetencije Canalea i Swain jer detaljno prikazuje i objašnjava različite elemente komunikacijske kompetencije (Bagarić, Mihaljević-Djigunović, 2007: 89).

c) ZEROJ

Komunikacijska kompetencija u ZEROJ-u (**Z**ajedničkom europskom referentnom okviru za jezike) sadrži tri elementa: jezičnu, sociolingvističku i pragmatičku kompetenciju, uz odsustvo strategijske kompetencije. Svaki aspekt jezičnoga znanja izričito je određen u smislu poznavanja sadržaja i sposobnosti korištenja. Ovaj je model namijenjen ne samo vrjednovanju već učenju i poučavanju jezika (za dodatno pojašnjenje vidi: ZEROJ, 2005).

3. Strategijska kompetencija

3.1. Strategijska kompetencija unutar modela komunikacijske kompetencije

Strategijska kompetencija opisuje se kao poznavanje jezičnih i nejezičnih komunikacijskih strategija kojima korisnik pribjegava s namjerom kompenziranja prekida u komunikaciji, koji mogu biti prouzrokovani nedovoljnim znanjem ili drugim ograničenjima.

Canale (1983.a, 1983.b) navodi kako se, uz spomenuto nadomještanje praznina u komunikaciji, strategijska kompetencija također može koristiti i za pospješivanje učinkovitosti komunikacije.

Strategijska kompetencija usko je povezana s kognitivnim strategijama koje govornici primjenjuju pri izvršavanju planova.

Prema modelu Van Eka (1986), strategijska kompetencija sastavni je dio komunikacijske kompetencije. Van Ekov model komunikacijske kompetencije sastoji se od šest elemenata, a u određenju strategijske kompetencije vodio se prema definicijama Canalea i Swain koji govore da strategijsku kompetenciju karakterizira mogućnost prizivanja određenih strategija kako bi se riješio novonastali problem u komunikaciji.

Cohen (1994) je također ponudio svoj model komunikacijske sposobnosti koji se sastojao od četiri elementa (sociokulturalne kompetencije, sociolingvističke kompetencije, gramatičke kompetencije i strategijske kompetencije). Strategijska kompetencija, u njegovome modelu, poprima šire okvire, slično načinu predložene kod Bachmana (u smislu postavljanja komunikacijskoga cilja, planiranja i izvršenja).

Interakcijski model komponenata komunikacijske kompetencije, predložen od Savignon (1983), istovjetan je onome od Canalea i Swain u smislu da se sastoji od četiri elementa: gramatičke kompetencije, sociolingvističke, diskursne i strategijske. Savignon navodi kako se kompetencije razvijaju povećanjem znanja o jeziku. Tako će korisnik na višim stupnjevima imati razvijeniju gramatičku ili sociolingvističku kompetenciju, no dok ostale kompetencije rastu s povećanjem jezičnoga umijeća, strategijska opada. Smatra se kako govornik, dosežući višu razinu znanja jezika, sve manje poseže za komunikacijskim strategijama, iako su one, kako ističe autorica, prisutne na svim jezičnim razinama. Govornik nikada ne može znati sve o jeziku, stoga je važno znati nositi se s ograničenjima.

Bachman i Palmer (1996) u svome modelu navode uporabu strategija u okviru strategijske kompetencije. Ovaj model strategijsku kompetenciju karakterizira kao skup metakognitivnih komponenti koje govorniku omogućuju uključivanje u postavljanje komunikacijskoga cilja, procjenjivanje komunikacijskih izvora i planiranje. Bachman je uveo promjene kada je riječ o poimanju strategijske kompetencije i njene uloge. Točnije, ne gleda je se samo kao sastavnicu jezičnoga znanja već i jezične sposobnosti. S druge strane, strategijsku se kompetenciju više ne karakterizira samo kao kompenzacijsko sredstvo kojemu se pribjegava u slučaju nedostatka drugih kompetencija već je dobila i opći karakter. Prema navodima MacNamare (1997), ona zauzima ulogu posrednika između namjera, temeljnih kompetencija, tematskoga i kulturalnoga znanja i konteksta jezične uporabe (Bagarić-Medve, 2012: 72).

I, naposljetku, relevantno je navesti tumačenje strategijske kompetencije u okvirima ZEROJ-a, koji je ne priznaje kao sastavni dio komunikacijske

kompetencije. Viđenje strategijske kompetencije prilično je široko te obuhvaća korištenje svih strategija. Točnije, naglašava se komunikacijska primjena i ističe kako namjena strategijske kompetencije nije samo kompenziranje nedostataka u komunikaciji već i korištenje svih strategija.

4. Komunikacijske strategije

4.1. Definiranje komunikacijskih strategija

Nakatani (2010) navodi kako se komunikacijskim strategijama može smatrati bilo kakav pokušaj od jezičnih korisnika kako bi se svladale teškoće i kako bi se dovelo do jezične produkcije na jeziku cilju, u svrhu postizanja ciljeva u stvarnoj interakciji.

Brown (1987) komunikacijske strategije objašnjava kao „primjenu verbalnih ili neverbalnih mehanizama za prenošenje određenoga pojma u slučaju kada konkretni jezični oblici nisu dostupni govorniku u određenome trenutku u komunikaciji“ (Karimnia, Zade, 2007)

Prema Corderu (1977), komunikacijske strategije su „sistematizirani postupci primijenjeni od strane govornika kako bi izrazio svoje značenje u trenutku kada je suočen s nekom poteškoćom“ (Bialystok, 1990.; u Ya-ni, 2007: 44).

Komunikacijske su strategije, prema Sternu (1983), „tehnike svladavanja poteškoća u komuniciranju na drugome jeziku kojega ne poznajemo dobro“ (Bialystok, 1990.; u Ya-ni, 2007: 44).

4.2. Kratak povijesni pregled komunikacijskih strategija

Pojam „komunikacijska strategija“ skovao je Selinker (1972) u svome radu o međujeziku. U njemu je raspravljao o strategijama u komunikaciji na inome jeziku. Nedugo zatim, Savignon (1972) je objavila izvještaj provedenoga istraživanja u kojemu je istaknula važnost „strategija svladavanja“ ili *coping strategies* u okvirima komunikacijskoga poučavanja i testiranja jezika. Varadi (1973/1980) je održao govor na manjoj europskoj konferenciji, gdje je raspravljao o strateškom jezičnom ponašanju, posebice o prilagodbi poruke. Prvu definiciju komunikacijskih strategija pruža Tarone sa svojim

suradnicima (Tarone, 1977.; Tarone – Cohen – Dumas, 1976), kao i prvu taksonomiju (Tarone, 1977) koju se i dalje smatra jednom od najutjecajnijih. Pitanje komunikacijskih strategija dobiva na važnosti kada su Canale i Swain (1980; Canale, 1983) objavili svoj model komunikacijske kompetencije, uvrstivši komunikacijske strategije kao dio strategijske kompetencije.

Faerch i Kasper (1983.a) objavili su uređenu knjigu pod nazivom *Strategies in Interlanguage Communication*, koja je sadržavala najvažnije objavljenije radove kao i neke od novije objavljenih studija (Bialystok, 1983.; Faerch i Kasper, 1983.c; Haastrop i Phillipson, 1983.; Wagner, 1983). Ove su publikacije dovele do povećanoga interesa za daljnje istraživanje komunikacijskih strategija, fokusirajući se prvenstveno na klasifikaciju i mogućnost poučavanja samih strategija.

U drugoj polovini 80-ih godina skupina istraživača sa Sveučilišta Nijmegen u Nizozemskoj provela je veliki empirijski projekt čiji su rezultati ukazali na različite aspekte uporabe komunikacijskih strategija.

Bialystok (1990) i Poulisse (1990) izdali su monografije 1990. godine, što je uvelike pospješilo istraživanje u području komunikacijskih strategija. Sljedećih su se godina mnogi lingvisti (Cohen, Weaver – Li, 1995.; Dörnyei – Scott, 1995.a, 1995.b; Yarmohamadi – Seif, 1992.; Yule – Tarone, 1991) bavili proučavanjem strategija kao i istraživanjem njihovoga poučavanja. Poulisse (1993) je pokušao smjestiti strateško jezično ponašanje u širi kontekst jezične produkcije, prilagođavajući Leveltov (1989) psiholingvistički model govora (Dörnyei – Scott, 1997: 175).

4.3. Pristupi poimanju komunikacijskih strategija

Slijede pristupi kroz koje se mogu vidjeti različiti pristupi lingvista komunikacijskim strategijama (Dörnyei – Scott, 1997: 178).

a) Tradicionalni pristup

Komunikacijske strategije se u svjetlu ovoga pristupa gledaju prvenstveno kao verbalni ili neverbalni elementi koji pomažu pri svladavanju poteškoća govornika u inome jeziku. Takvo se polazište odražava u definicijama Tarone (1977) te Faercha i Kasper (1983.b). Tarone ističe kako se komunikacijske strategije koriste kada jezične strukture nisu dovoljne kako bi se prenijela misao govornika, dok Faerch i Kasper strategije karakteriziraju kao svjesne radnje koje prizivamo kada se pojavi određeni problem i koje su usmjerene na postizanje određenoga komunikacijskog cilja.

b) *Tarone – interaktivna perspektiva*

Prema autorici, „komunikacijske se strategije vide kao sredstva koja se koriste u zajedničkom pregovaranju značenja, gdje se oba sugovornika pokušavaju usuglasiti oko komunikacijskoga cilja“. Ovo bi polazište moglo uključiti i postojanje različitih mehanizama za popravak, čija bi namjera bila pojasniti namijenjeno značenje, a ne samo ispraviti jezični oblik. Iako sama autorica u svome radu nikada nije proširila opseg taksonomije komunikacijskih strategija da uključuje „sredstva za rješavanje problema“, oni postoje kod drugih autora (Canale, 1983.; Dörnyei – Thurrell, 1992.; Dörnyei – Scott, 1995.a, 1995.b; Savignon, 1983.; Rost – Ross, 1991).

c) *Dörnyei – prošireni pristup*

Dörnyei je predložio proširenje definicije komunikacijskih strategija, posebice istaknuvši *strategije odugovlačenja*. Razlog tomu, kako navodi, nedostatak vremena za procesiranje je jedan od glavnih razloga zašto govornici inoga jezika koriste strategije. Te strategije, koje se još nazivaju i *pause fillers*, korisnicima daju vremena za razmišljanje, a u isto vrijeme komunikacijski kanal drže otvorenim – i upravo se zbog toga smatraju strategijama za rješavanje problema (što je još navedeno i kod drugih istraživača: Canale, 1983.; Rost, 1994.; Rubin, 1987.; Savignon, 1983). Pojava odugovlačenja u tome smislu proučavana je neko vrijeme od psiholingvista i lingvista koji se bave proučavanjem inoga jezika, no nije uvrštena u glavna istraživanja komunikacijskih strategija. U modelu koji predlaže Tarone (1980), *pause fillers* potpali bi pod jezičnu produkciju, a ne pod komunikacijske strategije, uz napomenu da glavna svrha strategija za produkciju nije pregovaranje o značenju.

d) *Dörnyei i Scott – prošireni pristup*

Dörnyei i Scott (1995.a, 1995.b) proširili su okvire komunikacijskih strategija u pokušaju uključivanja određenih aspekata prethodnoga istraživanja. Opseg komunikacijskih strategija u ovome slučaju uključivao bi sve moguće svjesne pokušaje svladavanja određenog problema kojega je govornik svjestan tijekom komunikacije. Autori su ovime htjeli pokriti sve različite tipove mehanizama usmjerenih na rješavanje problema u komunikaciji.

e) *Canale – prošireni koncept*

Canale (1983) je zaslužan za uvođenje najšireg poimanja komunikacijskih strategija. Predlaže da komunikacijske strategije uključuju svaki pokušaj govornika usmjeren na pospješivanje učinkovitosti komunikacije. Iako se riječ *strategija* često vezuje uz vojnu terminologiju, također označava primjenu određenih radnji ili procedura za postizanje određenoga cilja.

Drugim riječima, komunikacijska je strategija, u najopćenitijem smislu, plan radnje kako bi se postigao komunikacijski cilj.

f) *Psihološki pristupi*

Drugačiji pristup komunikacijskim strategijama zauzeli su Bialystok (1990) i Nijmegen Group (Bongaerts, Kellerman i Poulisse), koji su ujedno i pripadnici ove skupine. Iako su, prema tumačenju komunikacijskih strategija, bili slični onome od Faercha i Kasper (1983.b), napomenuli su da su one svojstveno umni postupci, što upućuje na potrebu istraživanja temeljnih kognitivnih procesa strateške uporabe jezika. Smatraju da bi isključivanje psiholingvističkog aspekta u proučavanju komunikacijskih strategija dovelo do slabijeg poznavanja same pojave, a samim time i do stvaranja taksonomija upitne kakvoće. Autori ističu kako bi se buduća istraživanja komunikacijskih strategija trebala usmjeriti na kognitivne „dubinske strukture“ strateške uporabe jezika.

g) *Poulissein model jezične produkcije*

Poulisse je (1993), imajući pristup Leveltovome (1989) modelu jezične produkcije, modificirala ranije spomenuti model u okvirima Nijmegen grupe. Njen je model omogućio detaljniji pregled psiholingvističke analize strateškog jezičnog ponašanja i time ponudio drugačiju taksonomiju.

4.4. Taksonomije

Strategije će biti tablično prikazane po kategorijama. Svaka kategorija u sebi sadržava određeni broj strategija. Za detaljniji pregled, objašnjenje te primjere strategija u kontekstu vidi: Dörnyei – Scott (1997). Autori taksonomija su: Tarone (1977), Faerch – Kasper (1983.b), Bialystok (1983), Bialystok (1990), Paribakht (1985), Willems (1987), Nijmegen Group (utemeljena na Poulisse, 1987.; Kellermanu, 1991), Poulisse (1993) i, naposljetku, Dörnyei – Scott (1995.a, 1995.b).

Tablica 1. Različite taksonomije komunikacijskih strategija

Lingvist(i)	Podjela strategija
Tarone (1977)	<i>avoidance; paraphrase; conscious transfer, appeal for assistance; mime</i>
Faerch – Kasper (1983.b)	<i>formal reduction; functional reduction; achievement (compensatory) strategies</i>
Bialystok (1983)	<i>L1-based strategies; L2-based strategies; non-linguistic strategies</i>

Paribakht (1985)	<i>linguistic approach; contextual approach; conceptual approach; mime</i>
Willems (1987)	<i>reduction strategies; achievement strategies</i>
Bialystok (1990)	<i>analysis-based strategies; control-based strategies</i>
Nijmegen Group	<i>conceptual strategies; linguistic / code strategies</i>
Poulisse (1993)	<i>substitution strategies; substitution plus strategies; reconceptualization strategies</i>
Dörnyei – Scott (1995.a, 1995.b)	<i>direct strategies; interactional strategies; indirect strategies</i>

Važno je napomenuti kako svaki autor uvodi vlastitu terminologiju komunikacijskih strategija. U svome radu koristim podjelu na *kompensacijske (achievement) strategije* i *reduction strategies*. Takvu klasifikaciju jedino nalazimo kod Faercha i Kasper (1983.b) i Willemsa (1987). Dok, primjerice, Faerch i Kasper pod *compensatory strategies* navode strategije poput: code-switching, paraphrase, word coinage, generalization itd., iste se strategije mogu pronaći kod drugih lingvista pod drugačijom kategorijom, primjerice *paraphrase* kod Tarone (1977) ili *language switch* kod Bialystok (1983). Neujednačenost terminologije predstavlja problem u klasificiranju komunikacijskih strategija.

5. Kompensacijske strategije

Komunikacijske se strategije dijele na: strategije postignuća (*achievement strategies*), koje su također poznate kao kompensacijske strategije (*compensatory strategies*) i na strategije izbjegavanja (*avoidance strategies*) (vidi: Bialystok, 1990.; Dörnyei – Scott, 1997.; Faerch – Kasper, 1983.; Nakatani, 2005.; Tarone, 1981). Prva skupina označava skupinu strategija u kojima govornik radi na alternativnome planu kako bi postigao svoj prvotni cilj na bilo koji mogući način. Ove se strategije smatraju pozitivnima, jer govornik ustraje na rješavanju postojećega problema.

Strategije izbjegavanja se, s druge strane, percipiraju kao negativne, jer govornik izbjegava rješavanje komunikacijskoga problema te ne pokušava prenijeti poruku. Ovakav se tip strategija najčešće vezuje uz učenike s nižim nivoom jezičnoga umijeća (Nakatani, 2006: 151).

Ya-ni (2007) se poziva na Dörnyeija navodeći kako kompenzacijske strategije uključuju kompenziranje znanja koje nedostaje. Dörnyei je u svome modelu istaknuo 11 tipova kompenzacijskih strategija, koji uključuju: okolišanje, „kovanje“ novih riječi, gotove primjere, traženje pomoći, odugovlačenje ili strategije za dobivanje na vremenu itd (Ya-ni, 2007: 45).

U modelu komunikacijskih strategija autora Faercha i Kasper (1983), kompenzacijske se strategije tumače kao podtip komunikacijskih strategija koji se koristi zbog nedostatka jezičnih resursa.

Pojam komunikacijskih strategija kod Nijmegen grupe (Poulisse, 1989) jednak je onome kod Faercha i Kasper pa kompenzacijske strategije navodi kao radnje koje govornik poduzima kako bi dosegao namijenjeno značenje, dok je u isto vrijeme svjestan problema koji se pojavljuju usred planiranja govora, zbog njegovih nedostataka. Poulisse napominje kako problem mora biti lingvističke prirode te da govornik mora nastojati dostići ranije određeno značenje. Važno je istaknuti još dva relevantna elementa, a to su dvije glavne arhistrategije: *konceptualne* i *lingvističke*.

Pod konceptualne se ubrajaju analitičke strategije, poput: okolišanja, opisivanja, parafraze, dok kod lingvističkih nailazimo na strategije transfera, pod koje ubrajamo: posuđivanje riječi, doslovni prijevod, potuđivanje (*foreignizing*). Poulisse navodi kako se mimika (*mime*) također koristi s ostalim tipovima kompenzacijskih strategija te se upravo zato ne klasificira kao zasebna strategija.

Oxford (1990) daje svoj sustav strategija za učenje i usvajanje jezika. Strategije dijeli na izravne (*direct*) i neizravne (*indirect*). Kompenzacijske se strategije mogu pronaći u prvoj skupini, zajedno s kognitivnim strategijama i strategijama pamćenja. Oxford ih navodi kao radnje za svladavanje ograničenja u govoru i pisanju. Neki od načina svladavanja ograničenja u govoru i pisanju može uključivati prebacivanje na materinski jezik, traženje pomoći, potpuno ili djelomično izbjegavanje komunikacije, prilagođavanje ili pokušavanje stvaranja približno slične poruke, tvorbu novih riječi, okolišanje i sl. (Ljungberg, 2011: 7).

6. Zaključak

Ovaj je rad nastojao prikazati važnost i ulogu komunikacijske kompetencije kao neizostavnoga pojma u lingvistici ali i svakodnevnoj uporabi jezika. Prikazan je razvoj komunikacijske kompetencije kroz povijest te su naglašeni aspekti kojima se s vremenom proširivalo poimanje toga pojma. Također su predloženi različiti pristupi i modeli koji su se oslanjali na spoznaje iz drugih područja (poput sociolingvistike, pragmatike) i tako dali još veće značenje komunikacijskoj kompetenciji.

Glavna tema rada su komunikacijske strategije u okvirima proučavanja inoga jezika. Uzevši u obzir ranije spomenutu podjelu na kompetenciju i performansu, jasno je kako su strategije uočljivi dio kompetencije, koji se može pratiti i vrjednovati. Pratiti ih možemo u određenim situacijskim kontekstima (primjerice, u razredu) između dva sugovornika, od kojih jedan ima višu razinu jezičnoga umijeća od drugoga. Strategije dolaze u fokus tijekom interakcije, kada jedan od sugovornika naiđe na poteškoću koju mora savladati. Na njemu je koji će tip strategija odabrati, tj. hoće li pokušavati komunikaciju održati „živom“, koristeći kompenzacijske strategije ili će jednostavno pribjeći redukcijским strategijama, koristeći kratke izraze te na kraju odustati od komunikacije u potpunosti. Ovo ne ukazuje samo na trenutnu razinu znanja već i na afektivne čimbenike poput viđenja samoga sebe te procjene svojih sposobnosti.

Kada govorimo o strategijama, važno je spomenuti i različite taksonomije koje postoje te problem s neujednačenošću terminologija. Određeni autori u svojim klasifikacijama navode iste strategije, dok za njih ili njihove kategorije koriste različite nazive, što na kraju dovodi do problematike povezane za ujedinjavanjem nazivlja.

Literatura

1. Bachman, L. (1990) *Fundamental considerations in language testing*, Oxford University Press, Oxford.
2. Bachman, L. F. – A. S. Palmer (1996) *Language testing in practice*, Oxford University Press, Oxford.
3. Bagarić-Medve, V. (2012) *Komunikacijska kompetencija: Uvod u teorijske, empirijske i primijenjene aspekte komunikacijske kompetencije u stranome jeziku*, Filozofski fakultet u Osijeku.
4. Bagarić, V. – J. Mihaljević-Djigunović (2007) „Definiranje komunikacijske kompetencije“, *Metodika*, Vol. 8, br. 1, str. 84–93.

5. Bialystok, E. (1990) *Communication strategies*, Blackwell, Oxford.
6. Brown, H. (1987) *Principles of language learning and teaching*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, NJ.
7. Canale, M. – M. Swain (1980) „Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing“, *Applied Linguistics*, 1, 1–47.
8. Chomsky, N. (1965) *Aspects of the theory of syntax*, Mass, MIT Press, Cambridge.
9. Dörnyei, Z. – M. L. Scott (1997) „Communication strategies in a second language: definitions and taxonomies“, *Language learning* 47: 1, 173–210.
10. Faerch, C. – G. Kasper (1983.a) *Strategies in interlanguage communication*. Harlow, Longman, UK.
11. Faerch, C. – G. Kasper (1983.b) „Plans and strategies in foreign language communication“, u: Faerch, C. – G. Kasper (1983.a) *Strategies in interlanguage communication*, Harlow, Longman, UK.
12. Hymes, D. (1972) „On communicative competence“, u: Pride, J. B. – J. Holmes (ur.), 269–393.
13. Karimnia, A. – S. Zade Salehi (2007) „Communication strategies: English language departments in Iran“, *Iranian Journal of Language Studies*, Vol. 1(4).
14. Ljungberg, A. (2011) *Compensation strategies in English as a foreign language*, Faculty of Arts and Education, Karlstads universitet.
15. Nakatani, Y. (2006) „Developing an oral communication strategy inventory“, *The Modern Language Journal* (90).
16. Oxford, R. L. (1990) *Language learning strategies: What every teacher should know*, Newbury House, New York.
17. Poulisse, N. (1993) „A theoretical account of lexical communication strategies“, u: Schreuder, R. – B. Weltens (ur.) *The bilingual lexicon* (157–189), John Benjamins, Amsterdam.
18. Savignon, S. (1972) *Communicative competence: An experiment in foreign language teaching*, Center for curriculum development, Philadelphia.
19. Selinker, L. (1972) „Interlanguage“, *IRAL*, 10, 209–230.
20. Tarone, E. (1977) „Conscious communication strategies in interlanguage: A progress report“, u: Brown, H. D. – C. A. Yorio – R. C. Crymes (ur.), *On TESOL '77* (194–203), TESOL, Washington.
21. ZEROJ (2005) „Zajednički europski referentni okvir za jezike“, CEFR (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment).